

Programma

Hendrik Andriessen (1892 – 1981)	Magnificat (1936)
Josquin Desprez (1450 – 1521)	Ave Maria (ca1485)
Jan Pieterszoon Sweelinck (1562 – 1621)	Psalm 90 (1613) Tu as tout seul (1597/-98)
<u>Instrumentaal intermezzo</u> Jan Pieterszoon Sweelinck	Jeroen Koopman – orgel Allein Gott in der Höh sei Ehr
Josquin Desprez	Mille Regrets
Orlando di Lasso (1532 – 1594)	Matona mia cara (1581) Mon coeur se recommande a vous (1560)
Louis Andriessen (1939 – 2021)	Un beau baiser (1980)
Herman Strategier (1912 – 1988)	Vier Maria- Antifonen (1939) - Alma Redemptoris - Ave Regina - Regina Coeli - Salve Regina
<u>Instrumentaal intermezzo</u> Marius Monnikendam (1896-1977)	Jeroen Koopman – orgel Toccata (1936)
Johan Wagenaar (1862 – 1941)	Musiciens qui chantent (1931)
Jurriaan Andriessen (1925 – 1988)	The Three Fishers
Alphons Diepenbrock (1862 – 1921)	Chanson d'Automne (1897) Wandrer's Nachtlid (1908/rev.1916)
Hendrik Andriessen	Pater Noster (1949)

Programmatoelichting

Turend over vijf eeuwen laagland zijn er niet echt typisch Nederlandse kenmerken in koormuziek aan te wijzen. Maar als het over koormuziek in haar algemeenheid gaat, zijn er grofweg twee uitersten. Er zijn stukken waarin de verschillende stemmen gelijkwaardig zijn en een eigen ritme en melodie hebben. En er zijn stukken met een melodiestem en met begeleidende stemmen. Daar tussenin is uiteraard nog van alles mogelijk.

De eerste soort is de muziek die in de Renaissance – tussen de 14de en de 16de eeuw – in de kerken en aan de adellijke hoven tot een hoogtepunt kwam. Componisten als Josquin Desprez, Orlando di Lasso en Jan Pieterszoon Sweelinck waren onbetwiste meesters in het verweven van melodieën en motieven tot een vlechtwerk van stemmen.

In de vierstemmige chansons **Mille regretz** (Josquin Desprez) en **Mon coeur se recommande à vous** (Orlando di Lasso) is de textuur vrij open en transparant en lopen de melodieën niet heel erg door elkaar heen. In de villanella **Matona mia cara** (Orlando di Lasso) blijven de vier stemmen zelfs vrijwel het hele stuk in hetzelfde ritme zingen, alleen de toonhoogten verschillen, waardoor er verschillende harmonieën ontstaan.

Ave Maria... Virgo Serena (Josquin Desprez) is een van de populairste motetten uit de 15de eeuw en een exemplarisch staaltje hogeschool-polyfonie. Zes keer begint een strofe in deze hymne met 'Ave'. De eerste keer zetten de vier stemmen nog heel rustig na elkaar in en imiteren ze de beginmelodie. Maar in de strofes daarna gebruikt Desprez allerlei verschillende vormen van imitatie. In de ene zingen de stemmen afwisselend in paren (sopraan-alt en tenor-bas); in een andere hebben sopraan en tenor hetzelfde motief in canon, en alt en bas een ander motief. In de slotstrofe zingt iedereen, om het einde te markeren, hetzelfde ritme.

Tot het levenswerk van Jan Pieterszoon Sweelinck behoren de toonzettingen van alle honderdvijftig psalmen. Hij baseerde zich hiervoor op het Geneefse psalter, de berijmingen en melodieën die in de 16de eeuw waren gemaakt voor de kerken uit de Reformatie. De zettingen variëren van heldere vierstemmige werken, zoals **Pseume 90 Tu as esté, Seigneur**, tot monumentale zeven- tot achtstemmige composities. Het vijfstemmige chanson **Tu as tout seul** is een even virtuoos als vrolijk spel in meerstemmigheid.

Het aardige is dat drie van de modernere componisten in dit programma hebben teruggegrepen op deze manier van componeren. Voor zijn theaterproductie *George Sand* maakte Louis Andriessen **Un beau baiser**, waarin hij op zijn manier het renaissancechanson laat weerklinken.

Zowel dit lied als het lied **The Three Fishers** van broer Jurriaan Andriessen lijkt in textuur op dat van *Matona mia cara*, met een gelijk ritme voor alle vier de stemmen. En voor het levendige, vijfstemmige **Musiciens qui chantez** baseerde Johan Wagenaar zich op een chanson van Hubert Waelrant, een tijd- en landgenoot van Desprez en Di Lasso.

Een andere lijn die door dit programma loopt, is het orgel. Behalve componist van vocale werken, was Sweelinck een vermaard organist en die traditie hebben veel Nederlandse componisten voortgezet, onder wie Hendrik Andriessen (vader van Jurriaan en Louis) en zijn leerling en opvolger Herman Strategier.

In de tijd waarin Hendrik Andriessen opgroeide, werd het Nederlandse muziekleven stevig beïnvloed door de Duitse romantiek. Dat is bijvoorbeeld te horen in **Wandrer's Nachtlid** en **Chanson d'automne** van Alphonse Diepenbrock, hoewel het laatste zeker ook een Franse toets heeft – niet verwonderlijk, met een tekst van Verlaine. Ook Andriessen richtte zijn blik meer op Frankrijk. In zijn orgelmuziek klinkt de toontaal door van César Franck en Claude Debussy, wat op dat moment behoorlijk verfrissend was. Tussen zijn **Magnificat** en het **Pater Noster** zit dertien jaar en in dat laatstgenoemde werk, gecomponeerd voor het kerkelijk Jubeljaar 1950, is duidelijk een moderner idioom te horen.

Herman Strategier koos net als zijn leermeester voor de Franse muziek, wat hij in zijn werken – waaronder de **Vier Maria-Antifonen** – combineerde met zijn liefde voor gregoriaans en de oude kerktoonsoorten. Het resultaat is een verrassend lyrisch en toegankelijk werk dat best vaker gehoord mag worden.

Pay-Uun Hiu

Hendrik Andriessen - Magnificat

Magnificat anima mea Dominum: Et exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo.

Quia respexit humilitatem ancillae suae:

ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen ejus.

Et misericordia ejus a progenie in progenies timentibus eum.

Fecit potentiam in bracchio suo, dispersit superbos mente cordis sui.

Deposuit potentes de sede. Et exaltavit humiles,

Esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes.

Suscepit Israel, puerum suum recordatus misericordiae suae;

sicut locutus est ad patres nostros, Abraham et semini ejus in saecula.

Gloria Patri et Filio, et Spiritui Sancto, Sicut erat in principio, et nunc et semper

et in saecula saeculorum.

Amen.

Josquin Desprez - Ave Maria... Virgo Serena

Ave Maria, Gratia plena, Dominus tecum, Virgo serena.

Ave, cuius Conceptio, Solemni plena gaudio,

Caelestia, Terrestria, Nova replet laetitia.

Ave, cuius nativitas, Nostra fuit solemnitas,

Ut lucifer lux oriens Verum solem praeveniens.

Ave pia humilitas, Sine viro fecunditas,

Cuius Annuntiatio Nostra fuit salvatio.

Ave vera virginitas, Immaculata castitas,

Cuius Purificatio Nostra fuit purgatio.

Ave, praeclara omnibus, Angelicis virtutibus,

Cuius fuit Assumptio, Nostra glorificatio.

O Mater Dei, Memento mei. Amen.

Jan Pieterszoon Sweelinck - Pseaume 90 Tu as esté, Seigneur

Tu as esté, Seigneur, nostre retraicte.

Et seur recours de lignée en lignée.

Mesmes devant nulle montagne née,

Et que le monde et la terre fus faicte,

tu estois Dieu desia comme tu es,

Et comme aussi tu seras à jamais.

Jan Pieterszoon Sweelinck - Tu as tout seul

Tu as tout seul, Ian, Ian, vignes et prés,

Tu as tout seul ton cœur et ta pécune, tu as tout seul deux logis diaprés,

Là où vivant ne prétend chose aucune. Tu as tout seul le fruit de ta fortune,

Tu as tout seul ton boire et ton repas, tu as tout seul toutes choses, fors d'une:

C'est que tout seul ta femme tu n'as pas.

Vertaling

Hoog verheft nu mijn ziel de Heer, verrukt is mijn geest om God, mijn Verlosser.

Zijn keus viel op zijn eenvoudige dienstmaagd:

van nu af prijst ieder geslacht mij zalig.

Wonderbaar is het wat Hij mij deed, de Machtige, groot is zijn Naam.

Barmhartig is Hij tot in lengte van dagen voor ieder die Hem erkent.

Hij doet zich gelden met krachtige arm, vermetelen drijft Hij uiteen.

Machtigen haalt Hij omlaag van hun troon. Eenvoudigen brengt Hij tot aanzien;

behoeftigen schenkt Hij overvloed, maar rijken gaan heen met ledige handen.

Hij trekt zich zijn dienaar Israël aan, zijn milde erbarming indachtig;

zoals Hij de vaders heeft beloofd, voor Abraham en zijn geslacht voor altijd.

Eer aan de Vader en de Zoon en de Heilige Geest.

Zoals het was in het begin en nu en altijd en in de eeuwen der eeuwen.

Amen.

Vertaling

Wees gegroet Maria, vol van genade, de Heer is met u, edele Maagd.

Wees gegroet, wiens conceptie, Vol van plechtige vreugde,

De hemel, de aarde, vult met nieuwe vreugde.

Wees gegroet, gij wiens geboorte ons feest was

Als ons stralend opkomend licht, Komend voor de ware zon.

Wees gegroet, vrome nederigheid, vruchtbaarheid zonder een man,

Wiens aankondiging, onze redding was.

Wees gegroet, ware maagdelijkheid, Onbevleete kuisheid,

Wiens zuivering Was onze reiniging.

Wees gegroet, beroemd bij allen, Engelachtige deugden,

Wiens aanneming, Was onze verheerlijking.

O Moeder van God, Denk aan mij. Amen.

Vertaling

Heer, U bent onze schuilplaats in gevaren.

Al generaties lang wilt U ons sparen.

Nog voor de bergen uit de aarde rezen,

voor U het land een plek had toegewezen,

was U al God; dat blijft U voor altijd,

van eeuwigheid en tot in eeuwigheid.

Vertaling

Jan, Jan, alles heb je voor jezelf, je wijngaard, je weiden,

voor jou alleen zijn je hart en je geld, voor jezelf zijn je twee mooie huisjes,

Die geen levende ziel je betwist. Je hebt de vrucht van je bezit voor jezelf,

En je eten en drinken: voor jezelf, alles heb je voor jezelf, op één ding na:

Je vrouw, die heb je niet alleen.

Josquin Desprez - Mille regrets

vertaling Bavo Hopman

Mille regrets de vous abandonner
Et d'elonger votre face amoureuse.
J'ai si grand dueil et peine douloureuse,
Qu'on me verra brief mes jours deffiner.

Orlando di Lasso - Matona mia cara

Matona, mia cara, Mi follere canzon,
Cantar sotto finestra, Lantze buon compagnon.
Ti prego m'ascoltare, che mi cantar de bon,
E mi ti foller bene, come greco e capon.
Coma'ndar alle cacce, cacciar, cacciar con le falcon,
Mi ti portar becacce, grasse come rognon.
Se mi non saper dire, tante belle rason,
Petrarcha mi non saper, ne fonte d'Helicon.
Se ti mi foller bene, mi non esser poltron,
Mi ficcar tutta notte, urtar come monton,
Refrein: Don don don, diri diri, don don don don.

Orlandi di Lasso - Mon coeur se recommande à vous

tekst Clément Marot (1532)

Mon cœur se recommande à vous, Tout plein d'ennui et de martyre
Au moins en dépit des jaloux, Faites qu'a dieu vous puisse dire!
Ma bouche qui vous soulait sourire, Et conter propos grâcieux
Ne fait maintenant que maudire Ceux qui m'ont banni de vos yeux.

Louis Andriessen - Un beau baiser

tekst Alfred de Musset

Donne-moi, ma belle maîtresse,
Un beau baiser, car je te veux
Raconter ma longue détresse,
En caressant tes beaux cheveux.

Herman Strategier - Vier Maria-Antifonen

Alma Redemptoris

Alma Redemptoris Mater, Quae pervia coeli porta Manes et stella maris
Succurre cadenti, Surgere qui curat populo.
Tu quae genuisti, natura mirante, Tuum sanctum Genitorum.
Virgo prius ac posterius Gabrielis ab ore sumens illud ave,
Peccatorum miserere.

Vertaling

Duizendvoudig spijt om van u heen te gaan,
niet meer te zien uw lieflijke gezicht.
Ik voel me zo verdrietig en ontwricht,
dat men mij binnenkort heen zal zien gaan.

Vertaling

Hoor lieve schone dame, mijn lied in vierkwartsmaat,
ik zing hier voor jouw venster, ik ben een goed soldaat.
Ik vraag je om te luist'ren, ik zing geheel niet kwaad,
en ik zal van je houden, als een Griek van zijn geraad.
Ik zal voor jou gaan jagen, de valk mijn beste maat,
dan breng ik jou een duifje, een vette van formaat.
'K heb weinig mooie woorden, en ook geen gladde praat,
Ik ken Petrarca niet, en ook Helicon is een hiaat.
Als jij mij wel ziet zitten, dan ben ik snel paraat,
Ik kan nachtenlang vrijen, tot aan de dageraad.
Refrein: Don don don, diri diri, don don don don.

Vertaling

Ik leg mijn hart in jouw handen, vol van smart en diep verdriet
Sta tenminste toe, tot spijt van wie 't benijdt dat ik afscheid van je mag nemen!
Mijn mond die zou willen glimlachen en heerlijke verhalen vertellen
Maar kan niets anders meer doen dan vervloeken
die mij uit jouw ogen hebben verbannen.

Vertaling

Geef me, mijn schone geliefde,
Een fijne kus, want ik wil je vertellen
Van mijn voortdurend lijden,
Terwijl ik jouw mooie haren streel.

Vertaling

Verheven Moeder van de Verlosser Die altijd zijt de open deur des hemels
en de ster der zee kom het volk te hulp Dat valt en poogt op te staan.
Gij die tot de verwondering van de natuur uw heilige Schepper hebt gebaard en maagd
zijt gebleven
Gij die door Gabriël zijt begroet ontferm u over ons, zondaars.

Ave Regina Coelorum

Ave, Regina coelorum Ave, Domina Angelorum,
Salve radix, salve porta Ex qua mundo lux est orta.
Gaude, Virgo gloriosa Super omnes Speciosa.
Vale, o valde decora Et pro nobis Christum exora.

Regina Coeli

Regina coeli, laetare, alleluia
Quia quem meruisti portare, alleluia
Resurrexit, sicut dixit, alleluia
Ora pro nobis Deum, alleluia.

Salve Regina

Salve Regina, Mater misericordia
Vita dulcedo et spes nostra, salve
Ad te clamamus exsules filii Hevae
Ad te suspiramus gementes et flentes In hac lacrimarum valle
Eja ergo, advocata nostra Illos tuos misericordes oculos
Ad nos converte Et Jesum, benedictum fructum ventris tui
Nobis post hoc exsilium ostende
O clemens, o pia, O dulcis Virgo Maria.

Johan Wagenaar - Musiciens qui chantez

vertaling Bavo Hopman

Musiciens qui chantez à plaisir, Qui gringotez la note.
Prenez un ton plus doux, Et à loisir, Signifiant ce que le chant dénote,
Accordez-vous, ainsi que la linote Qui prend plaisir en son chant gracieux.
Soyez experts des oreilles et des yeux, Ou autrement il vaudrait mieux vous taire.
Et je vous prie, que vous soyez soigneux De ne chanter, que vous n'avez à boire.

Jurriaan Andriessen - The Three Fishers

tekst Charles Kingsley

Three fishers went sailing out into the West, Out into the West as the sun went down;
Each thought on the woman who lov'd him the best, And the children stood watching
them out of the town For men must work, and women must weep,
And there's little to earn, and many to keep, Though the harbour bar be moaning.
Three wives sat up in the light-house tower,
And they trimm'd the lamps as the sun went down;
They look'd at the squall, and they look'd at the shower,
And the night wrack came rolling up ragged and brown.
But men must work, and women must weep,
Though storms be sudden, and waters deep, And the harbour bar be moaning.
Three corpses lay out on the shining sands
In the morning gleam as the tide went down,
And the women are weeping and wringing their hands
For those who will never come back to the town.
For men must work, and women must weep,
And the sooner it's over, the sooner to sleep
And good-by to the bar and its moaning.

Vertaling

Gegroet gij, Hemelkoningin, Gegroet gij, engelvorstin
Gij wortel die het leven draagt
Gij poort waaruit het licht voor de wereld ons daagt
Verheug u, wonderschone maagd, Dierbaar boven alle anderen
Vaarwel en bied uw hulpbetoon Wees onze voorspraak bij uw Zoon.

Koningin des hemels, verheug u, alleluia
Want Hij die gij gedragen hebt, alleluia
Is verrezen zoals Hij gezegd heeft, alleluia
Bid voor ons bij God, alleluia.

Wees gegroet, Koningin, Moeder van barmhartigheid;
Ons leven, onze vreugde en hoop, wees gegroet.
Tot u roepen wij, ballingen, kinderen van Eva
Tot u smeken wij, zuchtend en wenend in dit dal van tranen
Daarom dan, onze voorspreekster, sla op ons uw barmhartige ogen;
En toon ons, na deze ballingschap Jezus, de gezegende vrucht van uw schoot.
O goedertieren, o liefdevolle o zoete Maagd Maria.

Vertaling

Musici, zangers voor het plezier, Jullie knauwen de noten.
Zing een toontje lager, zodat in de zwier De sfeer van het lied wordt ontsloten,
Stem je af met soortgenoten, Zoals vogels in hun sierlijke koor.
Wees vaardig met oog en oor, Anders kun je beter niet klinken.
En zorg er alsjeblieft goed voor Om niet te zingen zonder iets te drinken.

Vertaling

Drie vissers zeilden weg naar het westen,
Weg naar het westen terwijl de zon onderging;
Elk dacht aan de vrouw die hem het meeste liefhad,
En de kinderen stonden hen na te kijken uit de stad;
Want mannen moeten werken, en vrouwen moeten huilen,
En er is weinig te verdienen, en velen te onderhouden, al kreunt de havenbar.
Drie vrouwen zaten in de vuurtoren
En ze knipten de lampekousjes bij toen de zon onderging;
Ze keken naar de storm en ze keken naar de stortbui,
En het nachtelijk noodweer golfde ruig en donker naderbij.
Maar mannen moeten werken en vrouwen moeten huilen,
Al zijn de stormen onverwacht en de wateren diep En al kreunt de havenbar.
Drie lijken lagen op het glinsterende zand, In de ochtendschittering toen het tij afliep,
En de vrouwen huilen en wringen hun handen
Voor hen die nooit meer terugkeren naar de stad.
Want mannen moeten werken, en vrouwen moeten huilen,
En hoe eerder het voorbij is, hoe eerder je kunt gaan slapen,
En vaarwel aan de bar en zijn gekreun.

Alphons Diepenbrock - Chanson d'automne

tekst Paul Verlaine

Les sanglots longs des violons de l'automne
Blessent mon cœur d'une langueur monotone.
Tout suffocant et blême, quand sonne l'heure,
Je me souviens des jours anciens et je pleure
Et je m'en vais au vent mauvais qui m'emporte
Deçà, delà, pareil à la feuille morte.

Alphons Diepenbrock - Wandrers Nachtlied

tekst Johann Wolfgang von Goethe, vertaling Menno Wigman

Über allen Gipfeln
Ist Ruh',
In allen Wipfeln
Spürest du
Kaum einen Hauch;
Die Vögelein schweigen im Walde.
Warte nur, balde
Ruhest du auch.

Hendrik Andriessen - Pater Noster

Pater noster, Qui es in coelis,
Sanctificetur nomen tuum,
Adveniat regnum tuum,
Fiat voluntas tua, Sicut in coelo et in terra.
Panem nostrum quotidianum
Da nobis hodie.
Et dimitte nobis debita nostra,
sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.
Et ne nos inducas in tentationem,
sed libera nos a malo.
Amen

Vertaling

De lange snikken van de violen van de herfst
Verwonden mijn hart in lome monotonie.
Benauwd en doodsbleek, als de klokken luiden,
Herinner ik me dagen van weleer
En ik ween, en ik ga weg waar kwade wind me heenvoert
Van hier naar daar, net zoals een dood blad.

Vertaling

Boven elke bergtop
heerst rust,
in elke boomkruin
bespeur
je amper nog een zucht;
de vogels zwijgen in het loof.
Wacht maar, spoedig
rust jij ook.

Vertaling

Onze Vader in de hemel,
laat uw naam geheiligd worden,
laat uw koninkrijk komen,
en uw wil gedaan worden op aarde zoals in de hemel.
Geef ons vandaag het brood
dat wij nodig hebben.
Vergeef ons onze schulden,
zoals ook wij hebben vergeven wie ons iets schuldig was.
En breng ons niet in beproeving,
maar red ons uit de greep van het kwaad.
Amen